

Friheten ökade missbruket

Publicerat i Narkotikafrågan nr 2 2005

Efter frigörelsen från Sovjetunionen 1989 har narkotikaproblemen stadigt förvärrats i Tjeckien. Idag ligger landet på första plats i Europa när det gäller cannabisrökning bland unga.

Av Pelle Olsson

Det är många minusgrader när vi kommer till Prag i början på mars. Alla vi möter längs det avlånga centrala torget Vaclav-platsen går och huttrar. En skåpbil parkerar framför en butik och föraren börjar bära in lådor med vodka. Fordonets sida pryds med ett stort cannabislöv. Cannabis-vodkan är tydligen en storsäljare. Inne i butiken ser vi flera olika spritsorter som lockar kunderna med samma välbekanta blad på flaskorna.

Spritdryckerna innehåller visserligen inget THC, men fenomenet visar att cannabis är på modet i Prag. Det är frihet. Det är den nya livsstilen. Hela 44 procent av ungdomar mellan 15 och 16 år har någon gång rökt drogen enligt den senaste alleuropeiska drogvanundersökningen ESPAD. 36 procent har gjort det senaste året. Därmed har Tjeckien seglat upp på första plats bland hasch- och marijuanarökande ungdomar i Europa *).

Sverige ligger näst sist i samma tabell med 7 respektive 5 procent. Bara Rumänien kommer efter oss bland de 35 undersökta länderna.

Den mesta insmugglade cannabisen kommer från Marocko och Algeriet. Det finns också en omfattande tjeckisk odling som mest sker inomhus. Internet är en viktig kanal för att få tag på frön och utrustning. Det är framför allt från Holland som cannabisteknologin importeras.

Få hiv-smittade

Tjeckien är ett speciellt land ur narkotikasynpunkt på flera sätt.

– Heroin fanns knappt före 1989, säger Jiri Presl, psykiater och en av pionjärerna inom den tjeckiska narkomanvården. Vi var bara ett transitoland för heroin på väg till Västeuropa.

Presl berättar att missbrukarna på den tiden tillverkade en hemgjord opiat, kallad "brown". Basvaran var kodein som var lätt att få tag på från läkemedelsfabriker. Kompot – hemkockt heroin av opiumvallmo – som var vanligt i andra Öststater förekom inte i Tjeckien.

– Efter Sovjetunionens kollaps blev Tjeckien intressant för heroingrossisterna eftersom den tjeckiska kronan blev kompatibel med västvalutan.

Idag finns det ungefär 11 000 heroinister i Tjeckien, men ännu fler som missbrukar en annan tjeckisk specialitet, Pervitin. Det är metamfetamin som tillverkas från vanliga mediciner som innehåller efedrin.

De missbrukare som Presl träffade på när han startade landets första narkomanvårdsmottagning 1983 var intravenösa pervitinmissbrukare.

– Det var till och med lagligt att göra Pervitin fram till 1985, säger han.

Enligt beräkningar från 2003 finns 19.000 personer som missbrukar Pervitin och 11.000 heroinister i Tjeckien. Trots det stora antalet är hiv-spridningen extremt låg. Det finns bara en enda känd hiv-smittad narkoman i Prag! I hela Tjeckien med 10 miljoner invånare finns 650 personer som bär på smittan, varav ett 15-tal intravenösa missbrukare.

Jiri Presl tror att en orsak till det låga antalet är utdelning av rena sprutor som kom

igång tidigt, redan 1986. En annan förklaring kan vara att alla narkomanerna kontinuerligt erbjuds hiv-tester. Det har gjort att alla är medvetna om smittriskan och vet hur de ska skydda sig.

Polisens dåliga rykte

– Under senare år har heroin och pervitinmissbruk minskat, säger Gabriel Berzi, vice chef för polisens nationella narkotikaenhet. Däremot ser vi en ökad trend att missbruka cannabis och ecstasy. Min personliga uppfattning är att de två senare substanserna utgör ett hot mot samhället i framtiden. Särskilt som cannabis genom ny odlingsteknik fått allt högre THC-innehåll.

Det är svårt att få svar på frågan varför cannabis kunnat breda ut sig så mycket mer i Tjeckien än i grannländerna.

– En faktor kan vara den traditionellt höga alkoholkonsumtionen, säger Presl. Och kanske ser den unga generationen heroin och Pervitin numerasom alltför farliga droger. Men de vill ändå ha något att experimentera med och tror att cannabis och ecstasy är ganska harmlöst.

– Jag tycker inte att det är en lätt drog, lägger han till. Cannabis orsakar stora problem.

Samma fråga varför cannabis är så vanligt i Tjeckien får chefen för polisens nationella avdelning för drogprevention, Bretislav Brejcha.

– Av flera skäl, säger han. Första orsaken var förändringen av det sociala systemet som gav oss mer mänskliga rättigheter. Baksidan av den större friheten blev att även friheten att använda narkotika ökade.

– En annan orsak är mediernas inflytande. De rapporterar så förenklat om drogerna och presenterar effekterna som sensationer. Eller också tvärtom. Ond bråd död. Tidningarna skriver inte på ett kunnigt och balanserat sätt.

Brejcha säger att Tjeckien är det land i östblocket som både har den snabbaste ekonomiska utvecklingen och den snabbaste narkotikautvecklingen.

– Men man satsar inte på barn och ungdomar därför att de inte är någon profitabel grupp i den nya ekonomin.

Brejcha som varit polis sedan 1994 medger att yrket inte var särskilt populärt hos befolkningen i början på 90-talet. Polisen förknippades med den gamla kommunistregimen och dess kontroll av medborgarna. Idag är polisen mer respekterad, menar han, men många politiker utnyttjar kårens dåliga rykte och ställer den i kontrast till sin egen förträfflighet. Politikerna skrämmer upp allmänheten. Till exempel att telefonavlyssning och registrering av mobiltelefoner, är ett hot mot friheten. Det har försvårat narkotikabekämpningen eftersom den sortens kommunikation är viktiga redskap för langarna och smugglarna.

*) I tabellen över cannabiskonsumtion *senaste månaden* ligger dock Frankrike, Schweiz, Storbritannien och Spanien aningen högre.